

OKUL SİKINTISI

2007
RENAUDOT
ÖDÜLÜ

DANIEL PENNAC

5. BASKI

Çeviri: BARIŞ BEHRAMOĞLU

♥ CQN
roman

DANIEL PENNAC
OKUL
SIKINTISI

Chagrin d'école, Daniel Pennac

© 2007, Éditions Gallimard, Paris

© 2010, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2010

5. basım: Kasım 2017, İstanbul

Bu kitabın 5. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Aysel Bora

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Yıldız Matbaa Mücellit

Davutpaşa Cad. Emintaş Kazım Dinçol San. Sit. No: 81/25-26

Topkapı-İstanbul

Sertifika No: 33837

ISBN 978-975-07-3576-9

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750712531

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

DANIEL PENNAC
OKUL
SIKINTISI

ROMAN

Fransızca aslından çeviren

Bariş Behramoğlu

♥can

Daniel Pennac'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitabı:

Teşekkür Ederim, 2007

Gerçek adı Daniel Pennacchioni olan DANIEL PENNAC, 1944'te Kazablanka'da doğdu. Babasının asker olması dolayısıyla çocukluğu Afrika ve Güneydoğu Asya'daki garnizonlarda geçti. Nice'te edebiyat eğitimi aldıktan sonra Fransızca öğretmenliği yaptı. Romanlarında çok geniş yer verdiği Paris'in kozmopolit ve hareketli mahallesi Belleville'e taşındı. 1973'te ilk deneme kitabını yayımladı. Ardından çocuk romanları yazmaya başladı. *Kamo* serisini yarattı. 1990'da *Küçük Yazı Satıcısı*'yla Inter Prix, *Okul Sıkıntısı*'yla Renaudot ödülleri aldı. Fransa'da büyük ilgi gören *Teşekkür Ederim* adlı kitabı 2007'de Can Yayınları tarafından yayımlandı. *Kurdun Gözü*, *Silahlı Peri*, *Gulyabaniler Cenneti*, *Roman Gibi* ve pek çok kitabın yazarı olan Pennac, edebiyatın çeşitli dallarında eser vermeye devam ediyor.

BARIŞ BEHRAMOĞLU, 1979 yılında İstanbul'da doğdu. Paris Paul Lafargue, İstanbul Pierre Loti ve Saint-Benoît liseleri, İstanbul Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde eğitimini tamamladı. Makale ve çizgi roman çevirileri dışında *Gri Ruhlar* (Philippe Claudel), *İstanbul* (Daniel Rondeau), *Sağlığımızın "Şerefine" Şarap* (Michel Montignac), *Okul Sıkıntısı* (Daniel Pennac) kitaplarını çevirdi. Öykü ve denemelerinin yanı sıra *Su Gibi* adlı bir romanı bulunuyor.

Minne'ye, hem de nasıl!

Fanchon Delfosse, Pierre Arènes, José
Rivaux, Philippe Bonneu, Ali Mehidi,
François Dousset ve Nicole Harlé'ye,
öğrenci kurtarıcılara.

Ve bendeniz tembel tenekeden asla
umudunu kesmeyen Jean Rolin'in anısına.

I

Cibuti çöplüğü

İstatistiksel olarak her şey açıklanabilir,
kişisel olarak her şey karmaşık bir hal alır.

I

Son deyişle başlayalım: Neredeyse yüz yaşında olan annem, çok iyi tanıdığı bir yazar hakkında bir film izliyor. Yazarı, Paris'teki evinde, aynı zamanda çalışma odası da olan kütüphanesinde, etrafında kitaplarıyla görüyoruz. Pencere bir okulun bahçesine bakıyor. Teneffüs yaygarası. Yazarın, çeyrek yüzyıl boyunca öğretmenlik mesleğini icra ettiğini ve teneffüse çıkılan bu iki avluya bakan daireyi de, tıpkı bir demiryolu işçisinin emekliliğini vagonların kızığa çekildiği bir istasyonda geçirmek istemesi gibi bir nedenle seçmiş olduğunu öğreniyoruz. Yazarı daha sonra İspanya'da, İtalya'da çevirmenleriyle tartışırken, Venedikli arkadaşlarıyla şakalaşırken ve Vercors Yaylası'nda, bir başına, bir yandan yükseklerde sisler arasında yürürken bir yandan da mesleğinden, dilden, üsluptan, roman kurgusundan ve karakterlerden söz ederken izliyoruz... Bu defa Alplerin ihtişamına açılan başka bir çalışma odası. Görüntüler, yazarın hayranlık duyduğu ve kendi çalışmalarından söz eden sanatçılarla yapılan söyleşilerle destekleniyor: Sinemacı ve romancı Dai Sijie, çizer Sempé, şarkıcı Thomas Fersen, ressam Jürg Kreienbühl.

Tekrar Paris'teyiz: Yazar, bu defa bilgisayarının önünde, sözlüklerinin arasında. En büyük tutkusuymuş söz-

lükler, öyle diyor. Hatta filmin sonunda, Pennacchionni olan soyadından gelen Pennac adı altında Robert'in P harfinden önadı Daniel'le birlikte sözlüğe girdiğini öğreniyoruz.

Her neyse, annem, bu filmi, onu, kendisi için kaydetmiş olan ağabeyim Bernard ile birlikte izliyor. Başından sonuna kadar, koltuğunda kıpırdamadan, gözünü ayırmadan, ağzından tek bir kelime çıkmadan hava kararana kadar izliyor.

Filmin sonu.

Jenerik.

Sessizlik.

Sonra, Bernard'a doğru usulca dönerek soruyor:

“Sence bir gün bu durumdan sıyrılabilecek mi, ne dersin?”

2

Bütün mesele, zamanında kötü bir öğrenci olmam ve onun bunu hâlâ tam olarak unutamamış olması. Bugün onun iyice ihtiyarlamış kadın bilinci, bugünün sahillerini terk edip hafızanın uzak takımadalarına doğru usulca geri çekilirken, yüzeye çıkan ilk sığ kayalıklar, tüm okul yaşamım boyunca onu yiyip bitiren o tedirginliği ona yeniden hatırlatıyor.

Kaygılı kaygılı bana bakarak, usulca soruyor:

“Ne işle uğraşıyorsun sen?”

Geleceğim ona daha en başından o kadar netameli görünmüştü ki, bugünümden hiçbir zaman tam olarak emin olamıyordu. Herhangi bir şey olamayacağımdan onun gözünde ayakta kalabilecek kadar donanımlı değilim. Onun bir türlü dikiş tutturamayan oğluydum. Oysa, öğretmen olarak ilk sınıfıma girdiğim 1969 yılının o Eylül ayından beri paçayı kurtardığımdan da haberdardı. Fakat buna rağmen, takip eden on yıllar boyunca (yani yetişkin insan hayatım boyunca), telefonlarımla, mektuplarımla, ziyaretlerimle, kitaplarımla, gazete makalelerimin yayımlanmasıyla ya da Pivot'nun benden alıntılar yapmasıyla ona ulaşan her “başarı kanıtında” bile için için endişelenmeyi sürdürmüştü. Ne meslek hayatımın sürekliliği ne edebiyat alanındaki çalışmalarımın

kabul görmesi ne de başkalarının hakkımda söylediği ya da basından okuyabildiği şeyler onu tam olarak rahatlatmaya yetmişti. Başarılarımdan elbette mutluluk duyuyordum. Arkadaşlarına bunlardan söz ediyor, ölmüş olan babamın eğer görmüş olsaydı ne kadar sevinç duyacağını kendisi de kabul ediyordu. Ancak, baştaki o haylaz öğrencinin uyandırdığı kaygıyı içinden bir türlü atamıyordu. Annelik sevgisini bu şekilde ifade ediyor ve anaçlığın o hoş yönleri üzerine onunla şakalaştığımda bana tatlılıkla Woody Allenvari bir espriyle yanıt veriyordu:

“Ne yaparsın, tüm Yahudi kadınlar anne olamaz ama tüm annelerde Yahudilik vardır.”

Ve bugün, yaşlı Yahudi annemin bilinci artık tam olarak günümüzde değilken, altmışlık ufaklığına her bakışında gözlerinden yine aynı endişe okunuyor. Artık sadece alışkanlığa dönüşmüş, yoğunluğu azalmış bir endişe, fosilleşmiş ama annemin tam yanından ayrılacağım sırada, elini elimin üzerine koyarak bana “Paris’te bir dairen var mı?” diye sorması için yeterince canlı kalmış bir kaygı.

3

Yani, ben kötü bir öğrenciydim. Çocukluğumda her akşam eve dönüşte okul da peşimden gelirdi. Karnem öğretmenlerimin uyarı ve eleştirileriyle dolu olurdu. Sınıf sonuncusu değilsem, sondan bir önceki olurdu. (Şeref!) Önce aritmetiğe, arkasından matematiğe aklım ermemişti, ciddi boyutta imla bozukluğu hastalığından mustarıptım, tarih ezberlemede ve coğrafi ya da yerlerin bulunup gösterilmesi konularında kafasız, yabancı dilleri öğrenmede beceriksiz, tembel teneke olmakla ünlü (çalışılmamış dersler, yapılmamış ödevler) biriydim ve eve ne müziğin ne beden dersinin ne de ders dışı faaliyetlerin telafi edebildiği berbat notlar getiriyordum.

“Anladın mı? En azından açıkladığım şeyi anlıyor musun?”

Anlamıyordum. Kafamın almaması durumu o kadar eskilere dayanıyordu ki, çocukken ailem bunun ilk çıkış noktasını tarihleyebilmek adına bir hikâyeye bile uydurmuştu: Alfabeyi öğrenirken ortaya çıkmıştı durum. *A* harfini ancak bir ders yılı sonunda kavrayabildiğim anlatılır da anlatılır. Bir yılda *a* harfi. Ulaşılamaz *b*'nin ötesinde cehaletimin çölü başlıyordu.

“Panik yapmayın, yirmi yıl içerisinde alfabeyi tamamıyla sökmüş olacak.”

Babam, kendi korkularını kafasından atmak için olaylara bu şekilde, ironiyle yaklaşırdı. Yıllar sonra, bir türlü veremediğin bakalorya sınavı yüzünden sınıfta kaldığım lise sonda babam şöyle diyecekti:

“Merak etme, nihayetinde bakalorya için bile bir makine geliştireceklerdir...”

Ya da 1968 senesinin Eylül ayında edebiyat diplomama nihayet kavuşurken, “Üniversite diploman için bir devrim gerekti, sakın doçentliğin için de bir dünya savaşı çıkmasın?” diyecekti.

Özellikle kötülük olsun diye söylenen sözler değildi bunlar. Biz böyle anlaşırdık. Babamla ben, yıllar geçip gitmeden, her şeye gülümseme yolunu seçtik.

Fakat biz benim başlangıç yıllarıma geri dönelim. Dört erkek kardeşin en küçüğü olarak cins biriydim. Annemle babam, okul yılları pek parlak denemese de sıkıntısız geçen ağabeylerimle antrenman yapma fırsatını yakalayamamışlardı.

Ben bir şaşkınlık konusuydum, hem de hiç eksilmeyen bir şaşkınlık konusu. Çünkü yıllar geçse de, okuldaki kafasızlığım en ufak bir düzelme olmamıştı. “Dondum kaldım”, “Hâlâ inanamıyorum” gibi artık alıştığım paylaşımlara, hiçbir şeyi öğrenip sindirememen karşısında bu duruma inanamadıkları açıkça okunan yetişkinlerin boş bakışları eşlik ederdi.

Anlaşılan herkes benden daha çabuk kavırıyordu.

“Tamamen tıkalısın sen!”

Bakalorya senemde bir öğleden sonra (bakaloryaya girdiğim senelerden birinde) kütüphane olarak kullandığımız bir odada babamın bana trigonometri dersi verdiği bir sırada, köpeğimiz usulca arkamızdaki yatağa uzanmış, yakalanınca da sert bir sesle kovulmuştu:

“Dışarı köpek, koltuğuna!”

Beş dakika sonra köpek tekrar yatağın üzerindeydi.

Yalnız bu defa kendi koltuğunun üzerindeki eski örtüyü gidip almış ve onun üzerine yatmıştı. Tabii ki haklı olarak herkesin takdirini kazanmıştı: Bir hayvan bile herhangi bir yasaklamayı soyut temizlik kavramıyla bağdaştırabilmekte ve bundan sahipleriyle bir arada olma mutluluğunu ancak kendi yatağını yaparsa yaşayabileceği sonucunu çıkartabilmekteydi. Tebrikler, kuşkusuz tartışılmaz bir *muhakeme* tarzı! Bu olay aile arasında yıllarca bir sohbet konusu olmuştu. Şahsen ben de evdeki köpeğin bile benden daha hızlı anladığı sonucuna varmıştım. Kulağına “O zaman yarın okula da sen gidersin, yalaka şey,” dediğimi anımsar gibiyim.

4

Belli bir yaşa gelmiş iki beyefendi, çocukluklarının ırmağı Loup'nun kenarında geziniyorlar. İki erkek kardeş: ağabeyim Bernard ve ben. Yarım yüzyıl önce onlar bu şeffaflığın içine dalarlardı. Çıkardıkları patırtıdan ürkmeyen kepenezler arasında yüzerlerdi. Balıklarla bu yakınlık, bu mutluluğun sonsuza kadar süreceğini düşündürürdü. Irmak, yarlar arasından akardı. Yer yer akıntıyla sürüklenerek, yer yer kayalara tutunarak denize ulaştıklarında, iki kardeşin birbirlerini gözden yitirdikleri olurdu. Birbirlerini bulmak için parmaklarının arasından ıslık çalmayı öğrenmişlerdi. Kaya duvarlarına çarpıp yankılanan tiz ve uzun sesler.

Bugün su seviyesi azaldı, balıklar yok oldu, deterjanın doğa üzerindeki zaferi denilen sümüksü ve durgun bir yosun, yüzeyi kapladı. Çocukluğumuzdan geriye bir tek ağustosböceklerinin şarkısı ve güneşin yapış yapış sıcağı kaldı. Bir de hâlâ parmaklarımızla ıslık çalmayı biliyoruz. Kulaklarımızda birbirimizi hiç kaybetmedik.

Bernard'a okulla ilgili bir kitap yazmayı düşündüğümü söylüyorum; ama tıpkı bu ırmak gibi değişen toplumda değişen okul hakkında değil, o dur durak bilmeyen altüst oluşun tam ortasında hiç değişmeden kalanlar hakkında, tam olarak söylersek, o tembel teneke, aileler

ve öğretmenlerin paylaştığı o ortak keder, hiçbir zaman konu edildiğini duymadığım o süreklilik hakkında, okul sıkıntılarının karşılıklı etkileşimleri hakkında bir kitap.

“Çok geniş bir program... Peki, konuyu nasıl ele alıcağsın?”

“Senin ağzını arayarak örneğin. Mesela, matematikte çok zayıf olmam hakkında neler hatırlıyorsun?”

Ağabeyim Bernard bir istiridyeye gibi içime kapanma gerek olmadan bana derslerimde yardımcı olabilen ailenin tek ferdiydi. Yatılı okula verildiğim orta ikinci sınıfa başlayınca kadar aynı odayı paylaştık.

“Matematikte mi? Aritmetikle başladı biliyorsun! Bir gün sana önünde duran kesir işlemiyle ilgili ne yapman gerektiğini sordum. Bana otomatik olarak, ‘Ortak paydaya bölmek lazım,’ dedin. Tek bir işlem vardı, dolaşısıyla tek bir payda vardı fakat sen vazgeçmiyordun: ‘Ortak paydaya bölmek lazım!’ Israr ettim: ‘Biraz düşün Daniel, tek bir işlem var, yani *tek bir* payda.’ Öfkeye kapıldın ve ‘Öğretmen söyledi, kesirleri ortak paydaya bölmek lazım!’”

Ve iki beyefendi gezintileri boyunca gülümseyip durdular. Tüm bunlar epeyce gerilerde kaldı. Biri yirmi beş sene boyunca öğretmenlik yapmış: Aralarında pek sevilen deyimle “öğrenme gücünü çeken”lerin de bulunduğu yaklaşık iki bin beş yüz öğrenci. İkisi de aile babası. “Öğretmen dedi ki...” lafını çok iyi bilirler. Tembel tenekenin o teraneye bağladığı bir umut... Öğretmenin sözleri, kötü öğrencinin bir nehirden büyük çağlayanlara sürüklenirken tutunduğu yüzen tahta parçalarından başka şey değildir. Öğretmenin söylediğini tekrar eder. Bir anlamı olduğu için ya da kurallara uymak için değil, hayır. Sırf o an için işin içinden sıyrılabilmek için, “Beni rahat bıraksınlar,” diye. Ya da beni sevsinler diye... Yani ne pahasına olursa olsun.

Okul Sıkantısı, tembel bir öğrenci olan Daniel Pennac'ın kendi deneyimlerinden ve yaşadıklarından yola çıkarak kaleme aldığı otobiyografik bir roman. Günümüz Fransız edebiyatının en başarılı kalemlerinden biri olan Pennac, okulu, bir öğrencinin, hem de kötü bir öğrencinin bakış açısından ele alarak yeniden yorumluyor; başarısızlığın yarattığı hüsrana duygusunun, “anlamamanın acısı”nın kırıklarla dolu karnelerin ve üzgün anne babaların kıskacındaki bu evreni son derece sıcak ve mizah dolu bir yaklaşımla aktarıyor. Eğitim ve okullar konusundaki yaklaşımıyla bilindik tabuları yıkan **Okul Sıkantısı**, Fransa’da Renaudot Ödülü’nü kazandı.

